

Odnes můj žal

Katěrina
Gordějevová

maraton

m

Odnes můj žal

Odnes můj žal

Katěrina
Gordějevová

přeložil Václav Štefek

Praha 2023
maraton

Катерина Гордеева
Унеси ты моё горе

Copyright © Katerina Gordeeva, 2023
Czech edition © Maraton, 2023
Translation © Václav Štefek, 2023

ISBN 978-80-88411-25-3

*Mojí babičce Róze, která se narodila
v Mykolajivě a zemřela v Rostově na Donu.*

*Mojí babičce Kátě, která se narodila
v Moskvě a zemřela v Kyjevě.*

Všem na obou stranách války, které mám ráda.

A nenávist z Jihu na Sever
letí a předhání jaro
JOSIF BRODSKIJ

1. Švábi

29. dubna 2022. Ráno. Hraniční přechod mezi Ruskem a Estonskem. Na ruské straně se jmenuje Šumilkino, na estonské Luhamaa. Na kilometr a půl dlouhém úseku silničního tahu Riga – Pskov, který tu zůstal ze sovětských dob, jsou rozmístěny čtyři pohraniční budky (tři ruské, jedna estonská). Kolem je les. Občas se lidem, kteří přejíždějí hranici, ukáže liška. Nebojí se, ale ani nechodí moc blízko: vyleze, chvíli se dívá a zase zmizí v lese. A pak vyleze znovu na druhé straně hranice.

Hned za estonskou pohraniční kontrolou je bufet. Kamionáči tam chodí na vydatnou snídani – obrovský talíř smažených vajec se slaninou, hranolkami a topinkami.

Já si dávám kafe.

Dovnitř vchází žena: jedno dítě v náručí, druhé dítě za ruku, za ní nese manžel tři velké kostkované tašky a táhne kufr na kolečkách. Žena jde k pultu, rusky si říká o čaj a čokoládovou tyčinku a ptá se, jestli se dá platit rubly.

„Nedá.“

Ptá se, jestli se dá platit kartou ruské banky.

„Nedá.“

Ptá se, jestli se dá platit hřivnami.

„Nedá.“

Ani nedoposlechne odpověď a otáčí se.

Oslovuju její záda: Můžu vám to koupit?

Neotáčí se. Otáčí se dítě, holčička. Ale matka ji tahá za ruku. A holčička se otáčí zpátky.

Kupuju dvě čokoládové tyčinky a čaj. Stojí v chodbě před bufetem. Podávám jim čokoládu a čaj, ale nic z toho si neberou. Říkám, neblázněte, to přece nejde.

Ale ona říká:

„Jak nejde? Co nejde?“

Nekřičí, ale já vidím, že je rozčilená. Pevně svírá dceřinu ruku.

Nic neříkám.

Říká: Nepotřebujeme vaše tyčinky, máme termosku.

Zase nic neříkám.

Říká: Jsme z Mariupolu.

Říkám: Chápu.

Ale nechápu nic. V ruce mám dvě twixky. Stojím, ani se nehnu. Protože nevím, jestli je lepší odejít, nebo zůstat. A k tomu tyhle čokoládové tyčinky.

A tak říkám: Jmenuju se Káťa.

„Marina,“ říká žena a kývnutím ukazuje na dcery: „Aňa, Lena. To je můj muž Sergej.“

Říkám: Můžu vám nějak pomoci?

„Nepotřebujeme pomoc. Za chvíli pro nás přijedou. Jedeme do Polska.“

Říkám, že mám v Polsku známé. Můžu jim zavolat a oni by vám třeba mohli pomoci se tam zařídit. To zafunguje, Marina souhlasí. Moji polští známí naštěstí hned berou telefon a domlouváme se, že je budou čekat v Krakově.

Pak se kdovíproč znovu ptám na ty čokoládové tyčinky.

Říká: Není třeba, nic nám neschází.

Ptám se: To proto, že jsem Ruska?

Odpovídá: To proto, že vás neznám.

A dodává: Promiňte.

Navrhuju, že s nimi počkám na lidi, co je mají odvézt do Polska. Kdyby náhodou něco neklaplo, mám tady auto.

Marina říká, že není třeba, že počkají sami.

Ale nakonec zůstáváme sedět v pěti lidech na lavičce v chodbě bufetu hraničního přechodu Luhamaa na rusko-estonské hranici.

Mlčíme. A děti mlčí taky. Děti mlčí a nehnou se z místa – vypadá to opravdu divně.

Z našeho společného mlčení se po chvíli dělá trochu dusno. Jdu se ven projít.

Za mnou jde Marinin manžel, zakouřit si. Říká mi:

„Ona je s ní jinak docela legrace. Umí hrát na harmoniku, zpívat. Představte si, že sama hrála a zpívala na naší vlastní svatbě. Dělal ve škole zástupkyni ředitele, měla na starost kulturu: koncerty, společenské akce, vymýšlela dětem vtipy do KVN.* A všichni se jim smáli. Věřila byste? Já sám tomu už nevěřím. Seděli jsme tři neděle ve sklepě a viděli takové věci. Marina se nervově zhroutila, už jsem myslel, že se dočista zblázní. Naše malá v tom sklepě oslavila první narozeniny, 23. března.“

„Taky mám narozeniny 23. března,“ říkám, abych něco řekla. A dál tam stojím s čokoládovými tyčinkami. Vychází slunce. Marina s holčičkami vychází ven. Abych nějak zabila čas, vyprávím jim o té lišce.

Najednou Marina říká:

„Když začala válka, zmizeli nám z bytu švábi. Prostě se jednoho dne sebrali a vytratili se. Bydleli jsme v přízemí, pořád jsme s manželem přemýšleli, jak se jich zbavit, rozmnožili se u nás pořádně. A najednou jsou fuč – tak jsou ty potvory chytrý. Kam se všichni poděli, nevíte?

A nás přitom ani nenapadlo, že je potřeba utéct, zachránit se. A nikam jsme neodjeli. A to ani když už to *práskalo*. Do poslední chvíle jsme nevěřili, že se něco takového může stát. Mysleli jsme, že to bude jako vždycky, že to schytá nějaké to předměstí, trochu si zastřílejí a pak je to přejde, jako po celých těch osm let. Jistě, slyšeli jsme, jak se střílí, tu od nás, tu k nám. Ale

* КВН – Клуб весёлых и находчивых (Klub vtipných a pohotových). Zábavná televizní soutěž populární v Rusku a v zemích bývalého SSSR – pozn. překl.

nějaká válka? Ne, tomu jsme nevěřili. Že bychom nakonec byli hloupější než ti švábi?“

Mlčím.

Marině je dvacet osm. Postavu má droboučkou, svému vysokému muži sahá po lokty. Je to černovláska s velkýma hnědýma očima zasazenýma do jakoby neustále udivené tváře. Její mladší dceři Aně je rok, starší Leně bude na podzim osm. Lena se narodila v roce 2014 v doněcké porodnici za hřmotu prvních ostřelování.

„Jeli jsme porodit do Doněcka ke tchýni,“ říká Marina. „Je gynekoložka, tak aby bylo všechno pod kontrolou. Hm, to teda bylo. Pak jsme s děckem u prsu z toho Doněcka zase rychle upalovali a on,“ Marina kýve směrem ke svému manželovi, „si div nerval vlasy, že nás za matkou vůbec hnál. Tak jsme se vrátili domů. Měli jsme nový byt s okny směrem k moři, akorát že moře nebylo vidět, protože jsme bydleli moc nízko. Ale byla tam cítit jeho vůně. Pěšky jsme to k moři měli půl hodinky. Moc hezký byt, měla jsem ho moc ráda. Bylo nám tam dobře, měli jsme tam útulno, hezky jsme si to tam zařídili. Čistě podle sebe, chápete? Zrovna nedávno jsme koupili novou televizi. Prostě hezký byteček, co vám mám povídat. Dvoupokojový. Ale teď už ho nemáme. Ani klid už nemáme. A nikde už klid mít nebudeme. Nikde.“

Bojím se, že teď začne plakat. Ale nepláče. Jen opakuje:

„Nikde. Nikde. Nikde.“

Pláče Aňa. Dostává napít čaje z termosky.

Zvoní telefon. Dobrovolník, který je má nabrat a odvézt na polskou hranici, bude mít zpoždění, říkám: Tak pojedte se mnou, pojedeme mu naproti.

Nechce se jí. Ale souhlasí. Jedeme.

Říká: Je tady zajímavá příroda, taková severská, takové vysoké smrky. Nebo to jsou borovice?

Říká: Nezvyknu si.

Ptám se: Na co?

Říká: Na nic si nemůžu zvyknout, chápete? Já nejsem šváb! Mně není všechno fuk. Nemůžu jen tak utíkat, když je někde nebezpečno, a zase přilézat, když se objeví potrava, chápete to?

Sergej ji bere za předloktí: Marin.

Marina říká: Dobrý, nervy mám v pohodě. Zkrátka si nemůžu zvyknout, chápete?

Marina mluví buď hodně a rychle, nebo mlčí. Teď, když ji Sergej zastavil, mlčí. Zdá se mi, že nedořekla, co chtěla, ale mlčí a dívá se z okénka. Jsou tam borovice, borovice a zase borovice.

Půl hodiny jedeme bez jediného slova. Končí Estonsko a začíná Lotyšsko.

Sergej říká: Mají tady pěkné silnice. V Rusku jsou horší. U nás na Ukrajině jsou taky pěkné silnice. Byly. Teď tam nejspíš už nebudou žádné silnice. Ty, co nerozbombardovali, rozřezaly tanky.

Přesně tak to říká, *rozřezaly*. Proč ne *zničily*, *rozbily*, *rozdrtily*?

Říká:

„Poslední dobou se u nás ve městě docela slušně stavělo. Za nového starosty se nám začalo žít fakt dobře: opravil všechny staré domy, silnice spravil, divadlo, všechno to udělali moc hezky, taky postavili ten nový zimní stadion, aby děti mohly hrát hokej. A moc pěknou pláž udělali.

Věděla jste, že za sovětských časů měl Mariupol skoro milion obyvatel? Potom, když se Svaz rozpadl, tak se jich spousta odstěhovala. Ale teď se začali zase vracet, myslím teda, než začala válka. Takové krásné město se z něj stalo, všechny ty nádherné fontány, to si ani nedovedete představit! Dokonce jsme si říkali, že letos v létě nikam nepojedeme, že zůstaneme doma a užijeme si svoje vlastní moře. To si teda užíváme.“

Zapaluje si cigaretu.

Marina říká:

„Docela slušně vydělával, pracoval v Azovstalu. U nás ve městě v podstatě všichni dělali buď v Azovstalu, nebo v Iljičovi, to je taky taková velká fabrika. V devadesátkách tam platili dost mizerně, ale v posledních letech už poměrně slušně. Ale o tom jsem mluvit nechtěla.

Když to všechno začalo, ty sirény, letecké poplachy, byl manžel v práci. Volá mi a říká: Seber děti a přijedte, tady ve fabrice se zařizuje protiletecký kryt. Tak pobíhám po bytě, zmatkuju a všechno mi padá z rukou. A jako že jsem nestihla sbalit věci. Dost hloupý důvod neodjet, že? Nevím, jak bych vám to vysvětlila, ale prostě jsme neodjeli. A pak jako by se všechno trochu zklidnilo.

Ten den večer přišel ze směny a povídá: Dělej, balíme, jedeme do fabriky, tam je bezpečno. Já říkám: Serjožo, já mám něco jako předtuchu, nebo co to je, že bychom tam jezdit neměli. Je to tam jak v pasti: něco se stane a už se odtamtud nedostaneme. Říkám mu, že tady jsme v přízemí, máme to blízko do sklepa, zůstaňme doma, jsou to naše zdi, ochrání nás. A zatímco to říkám – prásk. Jako by se trefili přímo do obývacího. Všude kouř a spálenina, najednou byla úplná tma a ticho. Pak se ukázalo, že jsem asi tak na minutu ztratila sluch, ohlušilo mě to. Aněčku mám v náručí, držím ji. Ale Lenu nevidím. Vtom ke mně začnou doléhat nějaké zvuky, jako bych byla pod vodou. Slyším, jak Aňa křičí, slyším Sergeje, volá mě, ptá se, jestli jsme celé, a já na něj řvu: Lena, Lena! Najdi Lenu! Ale to už se dům hroutl, sesouvá se, jako by byl z kartonu.

Víte, jak se říká – ztrácet půdu pod nohama? Tak přesně tak to bylo. Jako byste se na sebe dívala zvnějšku, ale nemůžete uvěřit, co se to s vámi děje. Jímá vás hrůza, ale nic necítíte, všechno děláte hrozně rychle, ale přijde vám to jako ve zpomaleném filmu.

Byla jsem evidentně úplně mimo, Sergej nás s Aňou musel doslova popadnout za límec a vystrčit z okna, sám se pak vrátil